

Sanja Vrcić-Mataija

Odjel za nastavničke studije u Gospiću

Sveučilište u Zadru

HR – 53 000 Gospić

smataija@unizd.hr

Izvorni znanstveni članak

(primljeno: 11. 8. 2022.)

UDK 821.163.42.09 Rupčić, G.

POETIKA ZAVIČAJA GRGE RUPČIĆA

Sažetak

U radu se uspostavlja zavičajna poetika jednog od najpoznatijih suvremenih gospićkih pjesnika – Grge Rupčića. Uz biografski i autobiografski kontekst ličkog – rastočkog prostora, životu i djelu Grge Rupčića pristupa se pregledno i analitički, uzimajući u obzir raznolikost autorova književnog (pjesničkog i proznog) te publicističkog opusa. Stilistička analiza Rupčićeve poezije, obilježene emocionalnim i refleksivnim lirskim senzibilitetom, u znaku je prosvjetnog poziva, zavičajnog krajolika i ljudi. Autorov prozni književno-publicistički opus, u kojemu progovara o ličkoj društvenoj i kulturnoj zbilji, kroničarskog je karaktera te satirično-humoristične intonacije. Književno-kritičarski autorov rad usmjeren je književnicima zavičajne provenijencije. Poetski, pjesnički i prozni, esejistički i književnokritički, kao i kroničarski opus Grge Rupčića u znaku je kulturnog, povijesnog, prosvjetnog i književnog imaginarija zavičajnog prostora, a njegova topoanaliza, u znaku poetiziranja zavičaja. Zavičajni kulturirani lirski subjekt, istovjetan autorskom, obilježenom nostalgijom, uspomenama i sjećanjima, u cjelovitom je svom bogatom opusu upisao u voljeni prostor ljudsku vrijednost pretajući njegovu stvarnosnu u poetsko-mitsku dimenziju, ostavljajući neizbrisiv trag u književnom i kulturnom životu Like i Gospića.

Ključne riječi: Grga Rupčić, poezija, poetika zavičaja, Lika

Zavičaj i prosvjetni poziv – Rupčićev biografski imaginarij

„Tu se odvijalo moje djetinjstvo. Tu su njive i oranice, gajevi hrastova i breza i nekoliko žuborećih potoka. Jedan je nedaleko od rodne mi kuće. Izvire iz živopisne pećine i hita, uz sam rub Jaginjice, do zaseoka Oblajca, spaja se s nekoliko drugih manjih potočića do uvira u samu Otešicu. Premošćivali su ih `prilazi` (nekoliko krupnijih kamena) `stine` (kamenje i daske na njima). Na početku potoka kočoperio se (i danas postoji) mlin. Ovjekovječio ga je svojom slikarskom paletom ugledni slikar Luka Rupčić, rođen u neposrednoj blizini. Podsjećam, Rupčići su starinom podrijetlom od uskoka.“

(Rupčić 2005: 257)

Iznikao na rastočkim obroncima Velebita, uronjen u bogatstvo slojevitosti zavičajne sredine, kao izniman baštinik svekolike semantičke polifonije rodnoga kraja, Grga Rupčić (1932. – 2008.), gospički pjesnik, esejist, kritičar i bespriekorran kroničar ličkog kulturnog života, izgradio je prepoznatljiv autorski identitet zaljubljenika u krajolik, ali i ličkog čovjeka, velikog u svojoj običnosti, posebnog u svakodnevicu obilježenoj surovim, bremenitim, životu nesklonim okolnostima. Život i djelo Grge Rupčića na specifičan je način obilježio živote brojnih generacija gospičkih srednjoškolaca, ali i živote mnogih Gospićana koji su se desetljećima nadahnjivali napisanom i izgovorenom riječju čovjeka blage naravi, iznimnog senzibiliteta i pjesničkoga talenta. Uz biografski i autobiografski kontekst ličkog – rastočkog prostora, o čemu svjedoče osobni i zapisi njegovih suvremenika, književni je (pjesnički i prozni) i publicistički opus Grge Rupčića potrebno kontekstualizirati u obzor poetike zavičaja s ciljem utvrđivanja njegova mjesta u regionalnom ličkom književnom modelu, a potom i u okvirima nacionalne književne poetike. O književnom se djelu Grge Rupčića uglavnom pisalo u okvirima priređivačkog opsega poslova (Rosandić 1996., 1996., 2008.; Bežen 2002.; Karakaš 2005., 2008.), u *Ličkom leksikonu* mu je zaslužen posvećena jedna natuknica (Karakaš 2017), dio je *Ličke revije* (br. 8., 2009.), časopisa ogranka Matice hrvatske iz Gospića, posvećen njegovu životu i djelu, Bežen (2013) mu je, u pregledu pjesnika koji su pisali o Gospiću, posvetio poglavlje smatrajući ga najplodnijim pjesnikom Gospića, a u povodu njegove devedesete obljetnice rođenja (2022.) Državni arhiv u Gospiću posvetio mu je izložbu *U ozračju Velebita* (Mataija 2022) s pratećim katalogom i prigodnim tekstom (*Grga Rupčić – svome zavičaju*, Vrcić-Mataija i Mataija 2022). O Rupčićevu djetinjstvu, obilježenom teškim socio-ekonomskim okolnostima odrastanja u ambijentu siromašnoga ličkoga sela, svjedoče njegovi autobiografski

zapisi, ali i dio pjesničkog opusa, poetiziranog zavičaja, djetinjstva i mladenaštva, pri čemu su zavičajni pejzaž, arhitektura i kulturološke odrednice Rastoke i Gospića upletene u stvaralački imaginarij pjesnika čija je poetika određena uspomnama i kulturom sjećanja.

Školovanje Grge Rupčića, rođenog u brojnoj, siromašnoj seoskoj obitelji s devetero djece, započelo je u osnovnoj školi rodne Rastoke (1940. – 1944.). Rani gubitak majke dodatno je otežao njegovo odrastanje i obrazovanje za koje je otac smatrao da se, zbog financijskih razloga, trebalo nastaviti u pravcu vojne ili svećeničke karijere. Ipak, pohađanje gospićke gimnazije bilo mu je omogućeno uz smještaj u đački dom.

„Volio sam školu i učenje, ali je siromaštvo zadavalo okvire: ili pop ili učitelj. Ni jedno ni drugo nije se moglo ostvariti bez internata ili sjemeništa... Netko od onih koji su prije stigli odveo me kod ekonoma. Zadužen sam za slamaricu, plahu, jastuk i još neke sitnice... Ustajanje na znak zvona u šest sati. Iz kreveta ravno u obližnji park Kolakovac na jutarnju gimnastiku... Poslije doručka zajednički odlazak u školu. Još je bila u funkciji zgrada Stare gimnazije... Jelovnik nije bio baš za prste lizati, ali se moglo preživjeti. Imali smo skalv najdražih i najomraženijih jela. Najdraži ručak bio je gulaš iz konzerve, a najomraženiji Unrin grašak, koji se uopće nije mogao skuhati i falična sarma, tj. kupus i riža te rijetki komadić slanine.“ (Rupčić 2005: 259-260).

Za vrijeme gimnazijskih dana, sudjelujući u radnim akcijama, teško se razbolio od tuberkuloze nakon čega je započelo njegovo dugotrajno liječenje u gospićkoj bolnici i mnogim lječilištima (Novi Marof, Brestovac, Crikvenica i dr.) što se odrazilo na daljnje obrazovanje i školski uspjeh.¹ Književnošću se počeo baviti u srednjoj školi, pri čemu je značajan utjecaj na njega imao profesor i književnik

1 „Moje srednjoškolsko obrazovanje obilježavaju dva bitna momenta. Prvi se tiče godine 1949. U domu su nam planirali ljetni raspust uz pomoć liječničke komisije. Ja sam, zbog proširenih hilusa, predviđen za planine, ali me uprava doma preusmjerila na izgradnju autoputa. Vratio sam se s otvorenim procesom na plućima. Umjesto u 4. razred gimnazije, završio sam u TBC baraci, u dvorištu Opće bolnice Gospić. Taj sam razred na kraju privatno polagao. Višegodišnje liječenje u Novom Marofu i na Brestovcu obilježilo mi je život.“ (RUPČIĆ 2002: 55) O težini pjesnikova života, pritisnutog siromaštvom i bolešću svjedoči i zapis: „Učenik boluje od tuberkuloze, nema majke, liječi se po državnim bolnicama i svakih 14 dana dobije pneumotoraks.“ (HRDAGS-117. Gimnazija Nikola Tesla, Gospić, Glavna knjiga 1952. – 1953., br. 34; 1953. – 1954., br. 35.). Nastavnički ga je zbor zbog toga oslobodio od obveze tjelesnoga vježbanja i praktičnoga rada predvojničke obuke. Tijekom osmoga razreda gimnazije razrednica Szegovary je zabilježila da je „Učenik bolestan na plućima, pa mu se to odražava i u radu. Vrlo je pristojan, ozbiljan, marljiv, djeluje pozitivno u razredu. Pjesnik je i književnik.“ (Isto.) Sedmi i osmi razred gimnazije Grge Rupčić završio je s dobrim uspjehom.

Ante Jakšić, koji je 1952. pokrenuo list *Polet* u kojemu je i Grga Rupčić objavljivao svoje pjesme.²

Visokoškolsku naobrazbu stekao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje je diplomirao 1959. godine jugoslavistiku i ruski jezik nakon čega je uslijedila njegova prosvjetna karijera koju je započeo i završio u gospičkoj gimnaziji 1998. godine odlaskom u mirovinu. U međuvremenu se okušao i na drugim prosvjetnim, ali i upravljačkim radnim mjestima (Pedagoška akademija u Gospiću od 1969. do 1971.; Tehnički školski centar u Zadru 1972., mjesto direktora škole, Škola učenika u privredi/ Srednjoškolski centar Nikola Tesla). Kao što navodi u svom autobiografskom zapisu (2005), stručni aktiv profesora hrvatskoga jezika u gospičkoj gimnaziji činili su tada poznati intelektualci: Manja Kovačević, Julije i Zlata Derossi, Marica Rukavina, koji su promicali kulturni život grada redovitim izvannastavnim aktivnostima i ugošćavanjima poznatih znanstvenika i književnika: Dragutina Tadijanovića, Pere Budaka, Zlatka Tomičića, Josipa Barkovića i Dragutina Rosandića.³

Osim u gospičkom *Poletu*, surađivao je svojim književnim, ali i priložima iz kulturnog života Like, u brojnim novinama i časopisima lokalnog i nacionalnog

2 „Drugi bitan moment je dolazak u gimnaziju profesora hrvatskog jezika i književnika Ante Jakšića. U njegovo vrijeme (1952.) pokrenut je list 'Polet'. To se vremenski podudara s pojavom republičkog 'Poleta' i 'Krugova'“ (RUPČIĆ 2002: 55). List *Polet*, u podnaslovu nazvan časopisom za književnost, kulturu i školska pitanja, pokrenut je na inicijativu Nastavničkog zbora gimnazije Nikola Tesla u Gospiću, u šk. god. 1952./53., na prijedlog tadašnjeg ravnatelja Stipe Josipovića. U prvom broju lista navedeno je obrazloženje vezano uz njegovo pokretanje, ideološki kontekstualizirano u poslijeratno vrijeme: „Imajući u vidu, da je omladina zalag sretnije narodne budućnosti, i da iz njenih redova izlaze budući rukovodioci, koji će uložiti sve svoje snage za izgradnju novoga i socijalističkog čovjeka, Nastavnički zbor je uvjeren, da se toj omladini mora pružiti prilika, da razvije sve svoje pozitivne sposobnosti i da već sada, u srednjoškolskim klupama, iznosi svoje plemenite misli, doživljaje i nastojanja.“ (*Polet*, br. 1., 1953: 2). Uređivanje lista pedesetih godina preuzeli su profesori Drago Bišćan, Julije Derossi i Ante Jakšić, koji se, između ostalog, bavio i prevodenjem francuske poezije te njenom objavom u listu. Šezdesetih godina uređivanje lista, čiji su izdavači tada bili gimnazija Nikola Tesla i učiteljska škola Branko Ognjenović, preuzima Julije Derossi, uz povremenu suuredničku pomoć Zlate Derossi i Grga Rupčića, da bi uređivanje gimnazijskog lista sedamdesetih godina preuzeo Ranko Šimić, koji je za studentskih dana skrbio o popularizaciji *Poleta* među zagrebačkim studentima.

3 Gospičku gimnaziju kao žarište niza kulturnih inicijativa, u kojima je intenzivno sudjelovao i Grga Rupčić, navodi i Bežen (2013), smatrajući je značajnom i na nacionalnoj razini: „Među ustanove s tom ulogom svakako treba ubrojiti gospičku Gimnaziju u kojoj je tijekom njezine duge povijesti radio znatan broj uglednih profesora, značajnih i na nacionalnoj razini, i koja je izdavala nekoliko srednjoškolskih časopisa u kojima su objavljivani književni uradci učenika i profesora.“ (BEŽEN 2013: 482).

karaktera: *Ličkim novinama* (1953.), *Pioniru* (1953.), *Novinama mladih* (1951. – 1954.), *Ličkom vjesniku* (1983.), *Školskim novinama* (1982. – 2007.), *Vjesniku* (1988. – 2000.), *Pogledima i iskustvima* (1963.), *Dostignućima* (1965.), *Ličkom kalendaru* (ur. M. Čuljat) 1996., *Novom listu* (1992. – 2002.), *Večernjem listu* (1996. – 2003.), *Maruliću* (1982. – 2007.), *Dodirima* (1988. – 90.), *Vili Velebita* (1992. – 1999., 2001., 2007.), *Usponima* (1993. – 2007.), *Hrvatskom slovu* (1995.) i *Ličkoj reviji* (2001. – 2006.). Želeći afirmirati mlade ličke pjesnike, sudjelovao je u pokretanju i uređivanju časopisa *Dodiri*, 1988. Uredio je i zbirke pjesama nekoliko gospićkih pjesnika: *Nevičnost iskonu* Nevena Čačića, 1991., *Srce u zalog dajem* Marije Bašić-Uremović, 1996., *Ljubav Saturna* Ivana Uremovića, 1996., *Povratak moru* Ivana Svetića, 1996., *Kad nas otme vrijeme* Miroslava Zdunića, 2001. te *Lika iza palasaka* Mirka Sankovića, 2005.

Za rad u prosvjeti nagrađen je državnom nagradom Ivan Filipović 1990. i 1999. godine. U Društvo hrvatskih književnika primljen je godine 1999. Zastupljen je u antologijama i zbornicima poezije: *Nad zgarištima zvijezde* (1993.), *Svjetlo domovine* (1996.) i *Sto pjesama deset gospićkih pjesnika* (1998.).

Kao ugledni gospićki gimnazijski profesor, Grga Rupčić poznat je prije svega po svom posebnom odnosu prema učenicima, nastavi i prosvjetnom pozivu. Usmjeren na učenika, svojim nastavnim metodama oplemenjenima poezijom, nastojao je kod njih probuditi ljubav prema književnom tekstu, privoljeti ih pisanoj riječi, potaknuti stvaralačku iskru i probuditi interes za književne svjetove.⁴ Po svom metodičkom habitusu, pripadao je Zagrebačkoj metodičkoj školi, kao što ga je i ugledni metodičar Dragutin Rosandić (2008.) takvim pozicionirao:

„Učiteljska i metodička osobnost Rupčićeva utemeljena je na pedagoškoj i literarno-estetskoj senzibilnosti, znanju struke (metodike, jezikoslovlja, znanosti o književnosti, psihologije) i ljubavi prema pozivu. U stvaralačkom spoju tih odrednica krije se tajna njegova učiteljevanja i metodičkog stvaralaštva. Tajna njegove prisutnosti u duhovnom životu njegovih učenica/učenika“ (Rosandić 2008: 5).

4 O navedenom svjedoči i zapis jednog od Rupčićevih učenika, prof. dr. sc. Ante Bežena: „Bio sam 1961. gimnazijalac u Gospiću, a on tek pristigli mladi profesor hrvatskog jezika. Dvije završne gimnazijske godine bio mi je i razrednikom, a izveo me i na ispit zrelosti (...) Nije, dakle, bio stereotipni predavač književne povijesti, pisaca i književnih epoha, nego je o njima govorio neobično, s puno zanimljivih literariziranih pojedinosti, pretvarajući svoja predavanja u male intelektualno-estetske eseje. Blage naravi, često s mudrom pozom karakterističnom po uzlaznoj intonaciji pitajućeg glasa i kažiprstom uz bradu, volio je intelektualizirati s boljim učenicima...“ (BEŽEN 2002: 56).

Rupčićeva poezija – literarizirano zrcalo zavičaja

...*Rijeka mi podstiče*
San o moru,
Ulice mame na samotne šetnje
I obećavaju
Daleka putovanja...

(Grga Rupčić)

Stvaralaštvo Grge Rupčića, raznoliko po svom izričaju, jedinstveno po uronjenosti u lički zavičajni prostor, obuhvaća nekoliko raznovidnih književnih i publicističkih aspekata. U prvom redu pjesnik, okušao se i u proznom stvaralaštvu kratkim humoristično-satiričkim oblicima, zapisima, crticama, bilješkama o svojim suvremenicima, ali i u kroničarskom te kritičarskom izrazu. Od niza pjesnika koji su rodom iz Gospića i kojima je Gospić književna inspiracija, upravo se Grga Rupčić ističe, kao što navodi Bežen (2013), kao najplodniji pjesnik svoga grada i Like, njihov pjesnički slikar i kroničar. Poezija Grge Rupčića, obilježena emocionalnim i refleksivnim lirskim senzibilitetom, u znaku je prosvjetnog poziva, zavičajnog krajolika i ljudi. U prvoj pjesničkoj zbirci *Zvijezde na krovu* (1986.), sastavljenoj od četrdesetak pjesama, otkriva se „kao liričar suptilnog odnosa prema prirodi i humanog pristupa ljudskoj egzistenciji“ (Karakas 2017: 259). I u zbirci *Tesli i Zavičaju* (1986.), srastao sa zavičajnim krajolikom, ljudima i poviješću, potvrđuje svoj identitet zavičajnog pjesnika – učitelja. U potpunosti uronjen u zavičajni prostor, u kojemu je navikao živjeti, čije je običaje usvojio i koji su postali dio njegovih navika i ponašanja (Bežen 2005), Grga Rupčić svoj poetski opus, markiran autobiografskim diskursom, smješta u širi semantički kontekst. Prosvjetni semantički sloj pjesama (Đački sonet, Školski hodnici, Od kolijevke pa do groba, Pred novim učenicima, Odlazak maturanata, Pred starom gimnazijom, Blistaju đачke oči), u znaku autobiografizma, jezikom bogate metaforike, razotkriva Grgu Rupčića kao učitelja – humanistu koji, svjedočeći radosti i boli učeničkih uspjeha i padova, razrađuje meditativnu svijest o prolaznosti svega. Izniknula na istinskom doživljaju zrelog lirskog subjekta, poezija Grge Rupčića nasljeđuje tradicionalističke, stilske, jezične i poetsko-formativne kategorije koje se ogledaju ne samo u izrazitom subjektivizmu i idejno-tematskom aspektu nego i u zahtjevnoj formi soneta.

Đački sonet

Na moju kosu mrazovi padaju
 U duši sve češći sumorni snovi
 Al` kad mi pogled njihove sretne
 U srcu nikne polet novi.

Iz dana u dan krijepim biće
 Crpeći snagu iz njihovih želja
 Za otkrivene svjetove nove
 Vraća mi se pregršt veselja.

Dijelimo bratski sve što imamo
 More ljubavi, znanje i sreću...
 No, svejedno zaboravit neću

Istinu što je i stara i nova:
 Oni sve brže zvijezdama kroče,
 Meni su zvijezde sve bliže krova.

Nadahnuta životom školske svakodnevice, omeđena đačkim i učiteljskim tematsko-motivskim svijetom, „učiteljska poezija“ Grge Rupčića, oblikovana jezičnim standardom, sugerira stapanje autorskog s tekstualnim identitetom lirskog subjekta:

“...Slute mali mudraci
 tajnu gonetanja znakova
 utkanih u mojim borama“

(Pred novim učenicima)

U poeziji Grge Rupčića zrcali se svijet u malom, sveden na životom ovjereni prostor Like, Gospića, škole – zavičaja.

Školski hodnici

Školski su hodnici
 Slijepe ulice
 Malog provincijskog grada
 U vrijeme nastave:
 Netko prođe, protrči
 Ili se prikrada...

Za vrijeme odmora
 One su najprometnije avenije
 Svjetskih metropola:
 Komešanje, vika, žamor...arza i teza:
 Ritam!
 Zna ga samo škola.

Upravo je zavičaj podcrtan kao poetska kategorija – *zavičajnik* u stvaralaštvu Grga Rupčića. „Prepoznamo ga i kao pjesnika zavičajnoga (ličkoga) krajolika, pjesnika gospićkih veduta, ugođaja u gospićkom ambijentu, pjesnika ličke vegetacije (cvijeća i raslinstva), ličkih voda i livada, 'vrištine' i njezinih ljubičastih, paučinastih prelijeva, ponajviše kao pjesnika Velebita, njegovih proplanaka, njegovih ugođaja i njegova svjedočanstva povijesnog trajanja.“ (Rosandić 1996: 75). Prisutnost ličkog prototeksta, zanimljivo je, manifestira se, kroz slike pejzaža, ljudi, predmetnog svijeta, ličke flore i faune te kulturnog i povijesnog imaginarija, ali ne i kroz zavičajni jezični idiom. Nostalgično usmjeren na intimnu uspostavu ravnoteže između sadašnjosti i prošlosti, duboko osviješten o bespovratno nestalim vremenima, ljudima i običajima, o bešćutnosti svijeta u kojemu živimo, kao zagovornik kulture sjećanja, Grga Rupčić u poeziju pretače svoje uspomene, zavičajno i tradicijski kontekstualizirane u obzor rodne mu Rastoke, Gospića, Like. Tragom Tadijanovićeve zavičajne poetike, u kojoj Rastušje baštini slojevitost mitskog poimanja vlastitih korijena, Grga Rupčić, duboko svjestan izvjesnosti napuštanja zavičajnog prostora, poetski snatreći oblikuje sliku rodnoga sela⁵, u autobiografskom i poetskom diskursu. „U mom slučaju to je pitomo seoce Rastoka, nedaleko od Smiljana. Prostire se ispod krajnjih obronaka Velebita, živopisnih imena: Vekavac, Rajčevica, Velika i Mala Karaušovica, Jaginjica, Kosa, Crni Vrh... Taj niz završava negdje daleko u Pazarištima.“ (Rupčić, 2002: 54).

Rastoka

Kad nižem korake rastočkim livadama
Tamo gdje Otešica snatri u rakitama
O tome gdje nestaše brojni bentovi,
Topilišta konoplje, kupališta dječurlije,
Razgrćem guste slojeve vremena.

U svakom od njih kao u pretincu
Susrećem srodnike po krvi i mucu
I rastužen pitam se:
Hoće li onda kad više ne budem

- 5 Određujući osobni odnos prema Tadijanovićevoj poeziji, Grga Rupčić je zapisao: „Šume snivaju, Dugo u noć, u zimsku gluhu noć, Visoka žuta žita, Jutarnja zvijezda pozlaćen orah... razlile mojim bićem i postale nerazdvojni dio moga duhovnog obzorja. Bile su te pjesme, otad pa nadalje, glazba i riječi za snošljivije obnašanje vlastite egzistencije na prostoru omeđenom Kapelama i Velebitom. Jer, ovdje su izvjesni samo odlasci, a konstantno siromaštvo i gašenje ognjišta. I moja Rastoka (gle sličnosti s Rastušjem)“ (RUPČIĆ 1998: 5).

Neki od srodnika po krvi i mucu
 Nizati korake ovim livadama
 I oživjeti me u svom sjećanju,
 Kao što ja činim godinama
 Kraj snuždene Otešice
 Zbog sve rjeđih naših dolazaka...

Zavičajni prostor, prisutan kroz ruralno-urbane topose Rastoke, Smiljana, Krčmara, Bogdanića, Vaganca, Velebita, Novčice, Gospića, prepleten s ljudima i događajima, intimnim i javnim diskursom, pružaju mu priliku slojevitog odnosa prema kraju, prirodi i kulturi, povijesti i suvremenosti. Pribjegavanjem prošlosti, evociranjem uspomena na obitelj: brata, ujaka, oca, razotkriva nostalgičan ton emocionalno ekspresivnog zavičajnog subjekta potvrđujući približavanje lirskog i autorskog glasa. Ulazak pjesme *Breze moga oca* i *Presuda* u školske čitanke⁶ ovjerio je dodatnu estetsku vrijednost poezije Grge Rupčića.

Breze moga oca

Oče moj, breze
 Što si ih posadio
 U dnu naše njive
 Eno stasale
 Kao djevojke za udaju.

Biješe im se vjenčalice
 Poput ivanjskih noći
 Prepunih mjesečine.
 Prozračne im krošnje istkane
 Od mojih i tvojih najljepših snova.
 Oče moj,
 One me ljepotom mame
 I ja ne mogu odoljeti
 Da ih ne zagrlim
 Za tebe
 I za sebe.

6 U čitankama različitih autora uočljiv je „regionalni pristup određen autorovim osjećajem zavičajnosti“ (Grahovac-Pražić i Vrcić-Mataija, 2012: 13.) Pjesma *Breze mog oca* uvrštena je u čitanku za peti razred (Bežen-Jambrec, *Hrvatska čitanka za peti razred osnovne škole*, Zagreb, Ljevak), a pjesma *Presuda* u čitanku za sedmi razred (Bežen-Karakaš, *Hrvatska čitanka 7*, Zagreb, Školska knjiga) „Tako hrvatska djeca pjesničku istinu o Domovinskom ratu, ali i dubinu poezije (pojam intimne lirike) danas uče i iz Grginih pjesama.“ (BEŽEN 2002: 56).

U preplitanju ruralno-zavičajnih motiva s obiteljskima, autor prilazi smrti kao vječitom smiraju i nadi u nadrastranje ljudske prolaznosti; u njoj je sublimirana snaga pjesnikove riječi, nemoćna pred odlascima najdražih, ali i snažna u izricanju boli:

...Rupčića soj iz Huma stiže
Kroz vjekova patnje i muke
Otac naš Martin i majka Luja
Svoje ti pružiše ruke.

Zvijezde ću zdušno ko dosad gledat
Te oči naših pređa
I Ti od sada pripadaš tamo,
Izvan zemaljskih međa!

(Izvan zemaljskih međa, povodom bratove smrti)

U zavičajni ciklus pjesama, prepleten s obiteljskim, pejzažnim i povijesnim semantičko-idejnim slojevima, utkano je i nekoliko autorovih pjesama posvećenih zavičajnom geniju svjetske slave – Nikoli Tesli, koje se vezuju uz početke njegova pjesničkog izričaja.⁷ „Pjesnik je privučen i opčinjen Teslinim pronalascima, možda još više i zato, što se genijalni Tesla rodio tu, neposredno uz Rupčićeve Rastoke te je razumljivo da je bio inspiriran i impresioniran Teslinim životom.“ (Basić-Uremović 2009: 52).

...Banu li u čudesnu noć
(kroz majčinu utrobu)
S neke druge planete,
I s krikom radosti il` bola
(to nikada nećemo znati)
Pozdravi ovaj svijet.

Tek očima prepunim krijesnica
I sjaja srpanjskih zvijezda
(možda i mjesečine)
Ustima punim bjeline
Mlijeka materinskog

7 Godine 1956., u povodu 100. obljetnice Teslina rođenja, Grga Rupčić bio je nagrađen republičkom nagradom za pjesme o Tesli. *Tko je mogao reći Tesli da je Tesla/aureol da će resiti mu glavu/ tko je mogao reći djetetu da jednom/vjekovi će znati njegovu slavu...* navedene stihove znali su napamet “...manje-više svi gospički srednjoškolci, jer su bili ispisani u obliku plakata na fizikalnom kabinetu“ (RUPČIĆ, 2005: 261).

Navijesti dugo putovanje
 Kroz svjetlost
 Po svjetlost
 U još svjetliji svijet...

(Lirske varijacije uz godišnjicu rođenja Nikole Tesle)

Vraćajući se smiljanskom geniju i naknadno, u poznim godinama svoga života, Grga Rupčić je Nikoli Tesli posvetio biografsku studiju interdisciplinarnog karaktera *Nikola Tesla, nenadmašni vizionar iz Smiljana* (2006) u kojoj je javnosti predstavio manje poznate podatke iz Teslina života, sabrane iz pozicije dionika zavičajne baštine i referentnih mikrotoposa utkanih u znanstvenikovu biografiju, ne odustajući od svoje poetske vokacije.

„Ovaj publicistički rad poduprt temeljnim istraživanjem i proučavanjem vrlo obilnoga materijala o najvećem znanstveniku dvadesetoga stoljeća, kojega je iznjedrila hrvatska zemlja, sadrži znanstvenu potku neophodnu za sva ozbiljna djela. Dopunjen je i opsežnom biografijom. Istodobno, to je književno ostvarenje nastalo kao rezultat umjetnikova pristupa publicističkoj građi, u kojoj svaki podatak i činjenica u svom jezičnom izričaju dobivaju i književnu, poetsku notu. Dosljedno tome, obogaćen je i s desetak Rupčićevih pjesama, vrsnih lirskih ostvarenja, u kojima je stvaralački poetski poticaj bio i Tesla i njegov zavičaj.“ (Welle 2006: 11).

Osim ruralnih motiva, poezija Grge Rupčića obilježena je urbanim gospićkim mikrotoposima (ulice, trgovi, spomenici, rijeka, zgrade...). Imaginacije grada, ambivalentno postavljene na razmeđu dionika njegove ljepote, ali i grada koji sugerira želju za putovanjima, u pjesniku bude aluzije na prošlost i mladost, prolaznost i vječnost.

Duge ulice moga grada

Moj mali grad
 Ima rijeku
 I duge, duge ulice.

Rijeka mi podstiče
 San o moru,
 Ulice mame na samotne šetnje
 I obećavaju
 Daleka putovanja...

Poetika sjećanja, prolaznosti, romantičarska melankolija lirskog subjekta nad stvarnošću, refleksivnost i samorefleksivnost podjednako je intenzivno ugrađena

i u ruralni kao i u urbani Rupčićev pjesnički opus. „Dok je Otešica vraćanje vlastitim izvoristima, Novčica je vječnost; veza prošlosti i budućnosti; razmišljanje o bitku i razlogu egzistiranja.“ (Karakas 2008: 28).

Novčica

...Teče Novčica ličkom dolinom
Svoj kratki tok

Teče kroz vrijeme
Kroz oluje i bure
Kroz ratove i bune
Kroz mirne i nemirne snove...
Pamti agu Senkovića
Jurlinu Tomljenovića
Omer pašu Latasa

Pamti stare mlinove
Bentove i gazove
I dječaka Nikolu
Pumpu vatrogasnu
Prvu radost otkrivanja...

Pamti noge djevojačke
Prakljače i perala
Trublje platna bijeloga
Što na svadbe mirisahu...

Prilazeći im kao čuvarima vremena, ljudi i događaja, za Grgu Rupčića pojedini gradski gospićki lokaliteti nadrastaju fizikalno vrijeme preuzimajući identitetsku oznaku zavičaja. U tom je smislu svakako znakovita pjesma *Pred starom gimnazijom*, u kojoj je danas smješten učiteljski fakultet (nekadašnja Pedagoška akademija na kojoj je dvije godine i sam predavao Grga Rupčić), baštinik stoljetne tradicije obrazovanja učitelja u Gospiću.

Pred starom gimnazijom

Ovdje svaki kamen priča
Dugu povijest trajanja
Vrijeme davnašnje
Postaje blisko
Opipljivo.
Ovdje je prostor pripitomljen
Po mjeri đачkih koraka
Pogledi izoštre

Za prodor u svijet
U zagonetno.
Ovdje su mnoge lekcije svladane
Bezbroy ideja rođeno
Znoj proliven
Za buduće dane
Bezбриžne.
Ovdje glasovi imaju
Srebrnu boju mladosti
Čistoću gorskih izvora
I čudesnu moć
Obnavljanja.
Ovdje je Tesla snovao
Svoj pohod velebni
Do dalekih obala
Gdje dan će vječno
Trajati.
Ovdje pred starom gimnazijom
Iznova postajem đak.

U knjizi pjesama *Moć praštanja* (1993.), podijeljenoj na cikluse *Moć praštanja*, *Grumen dobrote*, *U ozračju Velebita* i *Srebrni vjetar mladosti*, donosi se autorov odabir iz ranije objavljenih knjiga, uz osam prevedenih pjesama na talijanski jezik, u prijevodu Flore Dosen (Karakas 2017). Ciklus antiratnih pjesama, objedinjen i u pjesničkoj zbirci *Hrvatska jest* (1995., 2006.), nastao za vrijeme Domovinskog rata, iskazuje pjesnikov bunt protiv agresije na Hrvatsku, svjedočeći o ljudskim tragedijama voljenoga grada na Novčici. Zavičajna poetika idile, uspomena, slikovitih krajobraza, prerasta u poetiku okrvavljenog krajolika. Osim do tada prevladavajućih pejzažnih pjesama, u Rupčićevu poetskom opusu sve su češće domoljubne pjesme s temom Domovinskog rata, „u kojima je jasno iskazao svoje hrvatsko rodoljublje te iskrenu bol zbog stradanja Gospića, i njegovih ljudi, a osobito svojih učenika.“ (Bežen 2013: 511).

„Suočen s novom životnom zbiljom, hrvatskom ratnom zbiljom, pjesnik izlazi iz idiličnih, bukolinih ugođaja ličkoga krajolika, iz prostora intime, napušta taj svijet i ulazi u ozračje surove ratne zbilje koja dokida snove, ruši i gasi ljudske živote, razara domove, gradove i sela. Umjesto ljubavi i dobrote, uspostavlja mržnju i zločin. Umjesto idilična, ljupkog krajolika okrvavljeni krajolik/„krvave brazde“. Umjesto pjesme djevojačke i momačke, „pjesmu granata i topova“. Umjesto sjaja zvijezda, „saj“ požara. Umjesto čovječnosti nečovještvo, bezumlje i zvjerstvo.“ (Rosandić 1996: 75-76).

Kao pjesnik humanist, duboko potresen tragedijom razaranja i stradavanja, u stihovima ratne tematike i rodoljubnog karaktera izrazito osjećajni lirski subjekt iskazuje čin žalovanja i oplakivanja poginulih mladića, branitelja i oskvrnutog grada.⁸ „Iako do tada nije bio preokupiran nacionalnim temama, u vrijeme rata progovorio je svom svojom poetskom snagom o razaranju Gospića, Like i Hrvatske, o svojim poginulim učenicima, 'mladićima u crnom okviru'. Vrisnuo je iz dubine duše protiv ratnog zla, arlaukao u stihovima na rušitelje Lovinca, Čanka, Svetog Roka... bacajući prokletstvo na zle ljude. Progovorio je tada puninom svog pjesničkog bića – kao Ličanin i kao pjesnik humanist.“ (Bežen 2002: 56).

Zapis o Josipu

Pristupi mi dječak imenom Josip
 Očiju krupnih, pogleda topla
 Kao u laneta
 Glas mu poput žubora potoka
 Šuma vrbika ili ptičjeg cvrkuta
 Uglavnom, časkom izmami osmijeh
 Pokrene ruku na prisani dodir
 Po kosi, po licu...
 „Moj je tata poginuo u gardi...“
 Ubod u srce?!
 Što li bi drugo
 Ono što oćutjeh ispod prsnog luka
 Divlja se borba odvi u meni
 Zauzdah čuvstva kao bijesnog konja...

Intertekstualno parafrazirajući Kranjčevićevu pjesmu *Moj dom*, autor vodi pjesnički dijalog s oprečnim svjetonazorskim vrijednostima koje se isključuju u vremenu negirane ljudskosti. Kao baštinik hrvatske kulturne, posebice književne povijesti, s aluzijama na kanonske tekstove hrvatske književnosti, domoljubno markiranima, ispisuje vlastiti poetski trag u spomen na nevine žrtve, među kojima su mnogi poznati sugrađani, mladići, bivši učenici. U spomen na svoj grad i vje-

8 Promjenu poetike Rupčićeva pjesničkog izričaja iz devedesetih godina prošloga stoljeća detektirala je i Basić-Uremović, obrazlažući je dehumaniziranom stvarnošću: „Dok je on još pred nekoliko godina vjerovao da se među ljudima biljezi trebaju brisati i ograde rušiti, iznenada u devedesetim, zadnjem desetljeću dvomilenijske civilizacije, rat ga je odjednom suočio sa grubom i nepojmljivom stvarnošću. Divljačko i zločinačko raketiranje Gospića od strane njegovih dojučerašnjih sugrađana (...), Rupčića je uvjerilo da ograde među ljudima nikad nisu bile tako visoke i tako neuništive kao tih godina.“ (BASIĆ-UREMOVIĆ 2009: 53).

kovne snove o slobodnoj domovini, ostvarenoj žrtvom najhrabrijih. „Kranjčevićev se san ostvaruje. Ostvaruje ga prvenstveno hrvatska mladež.“ (Rupčić 1996: 3).

Balada o Gospiću

Grade moj!
Jauk i krik sam tvoj
Tvog slomljenoga srca glas
Molitva za spas.

Angelus u Ave Marija
(Svete Blagovijesti znak
Da nas je čuvao Bog)
U crnu utonuše mrak
U košmaran, stravičan san
Na Sudnji dan.

Tko će ti izmjeriti bol
Što porod ga zada svoj
Na krvav se davši pir
I oštar ti zabode nož
U srce, u spokoj, u mir...

Grade moj!
Ja gutat ću tešku bol
Sve dok ne prepoznam znak
Da se iz pepela rađaš
Ko nekad vedar i jak.

Domoljubni idejni sloj zbirke, prepleten s religioznim i povijesnim nacionalnim ideologemima, realiziran je zavičajnim motivima, događajima i ljudima, prožet s nacionalnim junacima, dodatnom snagom potvrđuje autorov nacionalni i zavičajni identitet, o čemu svjedoči i pjesma posvećena Ocu Domovine:

Ovdje vrijeme stoji pored mirnih
voda
Otešice bistre i njenih potoka
Starčevića stablo još se uvijek grana
Mladicama punim životnoga soka...

...još nikada nismo poniknuli
glavom
Ko ni naši stari – Starčevića soj.
Oca Domovine nauk dobro znamo
Što to znači biti na svojemu svoj...

Prozni opus Grge Rupčića – dobronamjerna kritika zavičaja

„Gledam Novčicu. Nabujala je od silni kiša. Nikada bi u ovo vrime bila krcata kupaćima, bilo domaćim, bilo sa strane. Radovali bi se litu i zbog dolazaka momaka i cura iz drugi sredina kod svoje rodbine. Po danu bi se nalazili na `Veneciji`, `Monte Karlu`, `Lukama`, u `Dolini ljubavi`. Tu bi se do bisvisti kupali, pričali, igrali picigin, a uvečer šetnja od `Kina do benzina`. Poslije u kino ili kavanu, a moglo se na niki od brojni plesnjaka. A la što se lipo živilo, a ponekad bome i dublje zašlo. Danas edva čekaju da pobignu u Karlobag, Ribaricu, Cesaricu, Lukovo Šugarje...“ (Rupčić 1997: 162-163).

Prozni književni opus Grge Rupčića obuhvaća humoreske objavljene u trima knjigama: *Josina u Domovinskom ratu* (1997.), *Gargaše* (2000.) i *Lički divani – proza u benevrekama* (2005.). U prvoj je knjizi objavljeno 180 humoreski, prethodno objavljivanih kao podlistak u *Novom listu*, svjedočeći razmišljanje običnog malog čovjeka protiv neučinkovite politike svjetskih moćnika da spriječe agresiju na Hrvatsku. I druga zbirka satiričko-humorističkih zapisa *Gargaše*, tematski i stilski bliska Josini, metaforički naslovljena prema domaćoj spravi za pročišćavanja i pročešljavanje vune, progovara o ličkoj društvenoj i kulturnoj zbilji. Većina je ovih humoreski objavljivana u *Večernjem listu* od 1996. do 1999. Treća knjiga humoreski predstavlja nadopunjeno izdanje prethodnih dviju, s kritičkim osvrtom na gospićke poslijeratne prilike.

„To je svijet viđen očima iskusnog prosvjetnog djelatnika, visokoobrazovanog pojedinca koji živi u malom gradiću i svakodnevno kontaktira s najrazličitijim ljudima, naoko običnog `narodskog` čovjeka koji se ne razlikuje od ostalog svijeta i kojem taj obični svijet prilazi kao svom sugrađaninu i pred njim nema tajni. No taj visokoobrazovani čovjek iz naroda vrlo je senzibilan, smetaju ga `sitnice` koje građani, oguglali na mnogo toga, uopće i ne primjećuju. Ponekad je zajedljiv, ponekad otrovan, ponekad jako ozbiljan i zabrinut, a ponekad pak šaljiv i vulgaran.“ (Karakaš 2005: 11).

Nastale na tragu satiričnog izraza Derossijeva *Josine*⁹, Rupčićeve humoreske iz pera tobožnjeg priprostog oštroumnog junaka Budakove komedije evidentiraju,

9 Julije Derossi, prijatelj Grge Rupčića, surađivao je niz godina u *Ličkim novinama* oblikujući humorističnu rubriku *Josina*, koju je tada objavljivao nepotpisanu, a koja je kroz dijalog Josine (katolika) i Savetine (pravoslavca), smjelo i duhovito, jezikom ličkih ikavaca i (i)jekavaca, kritizirala slabosti ondašnjeg društva. Pišući na granici humoreske i satire, Derossi je vedrim humorom, jednostavnom obradom i zabavnim pripovjednim stilom temeljenom na dijalogu, podvrgavao

dokumentiraju, kritiziraju, ismijavaju, ali i pokušavaju popraviti ličku, gospićku ratnu stvarnost, ma kako se to činilo teško u vremenima izrazite dehumanizacije elementarnih vrijednosti.

„Ujesen 1992. godine Gospić su vrlo često zasipale četničke granate. Događalo se to u bilo koje doba dana i noći. Stoga se živjelo programirano, uvijek s jednom nogom u skloništu. Bilo je grotesknih situacija. Ženske bi, primjerice, lije-gale s jednom nogavicom hulahopki na sebi da bi se, u slučaju uzbune, što brže i što lakše odjenule. I unatoč takvom životu nisu zanemarivane osnovne životne funkcije, pa čak ni nadgradnja u vidu kulturnog života i registriranje manifestacija, primjerice u Novom listu... Kada je došao red na mene, uz pomoć novinara Marka Čuljata, nametnuo sam priloge koji su se ticali isključivo kulture, pa i svog Josinu. Uredništvu i uredniku bilo je po volji pa su čitatelji imali priliku da svakog petka pročitaju što to Josina iz Gospića javlja... Govorni idiom štokavsko-ikavski – tako se ovdje govori iz usta čovjeka iz naroda, kao i sve ostalo, bilo je dobro prihvaćeno...“ (Rupčić 1997: 7).

Više novinarska nego književna forma, ova satira ličkog društvenog i kulturnog života vrlo je smjela i provokativna. Humoreske su napisane u ujednačenoj kratkoj formi kroz koju Josina komentira ličku zbilju u okvirima privatnog diskursa, sa suprugom Mandom s kojom preživljava ratne godine.

„Mande mi svaki dan govori: Nemoj ići daleko more pucat, ja se, tobože, pravim kuražan, al u duši joj dajem za pravo. Odem do kioska za novine i brže nazad. Ne moreš virovat onima tamo u Metku i oko Metka da neće svaki čas poslat granatu. Ta nije im prvi put. E, onda mi je pala sikira u med. Izišle su novine za tri dana, pa sam ušpara ravno tisuću dinara. Nije to malo za moj standard.“ (Rupčić 1997: 45).

Javni diskurs, prisutan na razini tema, prostora i „likova“, referentnih aktera iz gospićkih, ali i nacionalnih i međunarodnih okvira iz devedesetih godina prošloga stoljeća, komentiran je i kritiziran iz motrišta stanovnika napadnutog rod-nog grada, ogorčenog na neprijatelje, ponajprije one dojučerašnje susjede, ali i na nacionalne i svjetske moćnike, otupjele na zbivanja u Hrvatskoj i Lici. Zanimljive kao ratna kronika, Rupčićeve humoreske, jednako kao i *Gargaše*, u okvirima javnog ličkog prostora, komentirajući prozivaju krivce za propuste u lokalnoj sredini, ali i gospićku građansku javnost koja zanemaruje kulturni segment vlastitog života kao залог očuvanju osobnog, lokalnog i nacionalnog identiteta. U humoreskama su evidentirana opća mjesta gospićkog javnog života i događaji koji su ih

ismijavanju, ironiziranju, osudi i prijeziru pojedince i kolektiv, uglavnom na lokalnoj ličkoj razini. (Mataija i Vrcić-Mataija 2021).

u vremenu iz devedesetih obilježavali: placa – sajmeni dan petkom, Dom kulture, Marke, Muzej Like, Gimnazija – razaranje i obnova objekata, održavanje izložbi, koncerata, kazališnih predstava, književnih susreta, predstavljanja knjiga, proslave vjerskih blagdana, stranački susreti, poklade, kolinje, vremenske (ne)prilike, ali i brojne bolne sahrane dragih sugrađana.

„Najteže mi je kad vidim naše lipe i kestene oblipljene osmrtnicama. Smrt do smrti, sprovod do sprovoda. Sad u gradu, sad u selu. Ponekad i istovremeno. Red je ispratit, ali kako kad je opća opasnost? Prevelik je rizik. Najteže mi je kad vidim plave osmrtnice. To je znak da se radi o mladom stvorenju. Ovaj put ima i toga. To jako, jako boli.“ (Rupčić 1997: 92-93).

U humoreskama se zrcali slika voljenoga grada kao i potreba ukazivanja na propuste i slabosti odgovornih, autorova ljutnja na tada najmoćniji nacionalni javni televizijski medij, neprimjerene javne istupe uglednika koji su mu pogoršavali zdravstveno stanje („povišen cukar“), ali i radovanje uspjesima i nagradama svojih sugrađana, mladih umjetnika, sportaša, učenika. Kao humanist, kroničar, humorist i kritičar, Grga Rupčić je i kao Josina nadasve lirik, s istančanim osjećajem za svijet, ljude, prirodu; ranjiv i slab, ali i moćan riječima nadvladati patnju.

„Gledam dvije brizice ispred moga balkona i dođe mi da ih pomilujem. Lipo se raskrošnjale, obukle bile aljinice pripijene uz sam struk, a lišće im zlatnožuto poput severina ili dukata. Duša mi se razgaljuje pri pogledu na nji. Čini mi se da mi svojim prilipim izgledom vraćaju ljubav za patnju dok sam i` spašava od kitine.“ (Rupčić 1997: 72).

Reminiscencije o prošlosti, proizišle kao otklon od nezadovoljstva društvenom i medijskom stvarnošću, oblikuju u autorovu diskursu idiličnu sliku zavičaja temeljenu na spomenutoj kulturi uspomena/sjećanja.

„Oduvik sam volije misec kolovoz. On je u meni pobuđiva uspomene na ditiinstvo. Dani bi bili dugi i topli, a noći pune zvizda i proladne. Obično bi se do u ovo doba bili ovrlo pa bismo mi dičurlija spavali u slami oko guvna. Zavučesh se lipo u mekanu ječmenu slamu i spavaš ka zaklan. Kad izrasteš za prelo i nađeš se sa curom dobro zapamtiš, ako se ničim ne zaogrneš. Nikad se ne može tako ozebst, ka u ovom misecu, preleći. Znadu to stariji momci pa to iskustvo prinesu na mlade. Sićam se kako bi nas putili da čim se nađeš nasamo sa curom s njom poda se. Nikad bi to dobro ispalo, a nikad se bome dobije po gubici. Ne vole sve divojke takvo oburdavanje.“ (Rupčić 1997: 60).

Osim uspomena vezanih uz autorov intimni zavičajni prostor, u mnogima se zrcali i povijest ranjenog grada. Slične izrazu i tematici *Josine*, *Gargaše* donose tekstove datirane u drugu polovicu devedesetih godina, s namjerom popravljaja-

nja stvarnosti od svih neželjenih pojava: „Nitko me ne može uvjeriti da mi ovdje, pod ovom kapom nebeskom, ne možemo učiniti za svoje kvalitetnije življenje još mnogo, mnogo više. I to u vlastitoj režiji. Samo mi je to bilo na umu pišući u 'Gargašama' o negativnostima.“ (Rupčić 2000: 4). Kritizirajući nemar vladajućih (opustjele obale Novčice, zapuštene prometnice, neuređene gradske površine, nedostatak đakog i studentskog doma u gradu stoljetne učiteljske povijesti), očajavajući nad demografskom slikom Like, žaleći za nestajanjem nekadašnjih prepoznatljivih kulturnih i društvenih identitetskih odrednica Gospića i okolice, autor ličkom štokavskom ikavicom oblikuje ljubav prema svome zavičaju dijeleći odgovornost svojih sugrađana, suvremenika. Slika se nekad naseljene, a sada opustjele Like, autorovim činom pisanja oblikuje u uspomenu koja će, kao što je pisanju dano, nadživjeti vrijeme, a rodna mu Rastoka, s opustjelom školskom zgradom, zadobiti snagu markirane ličke metafore. Locirana u selo, prevladavajući lički prostorni topos, evocira uspomene na djetinjstvo pohranjeno u školi, mikrotoposu koji, balansirajući između privatnog i javnog, u sebi nosi slojeve drage prošlosti, utočišta i nostalgije. Stoga, autorovo nerijetko putovanje u prošlost njegov je izmaštani povratak u zaštićenu oazu zavičajnog djetinjstva. Pripovijedanje o vlastitom životu kroz formu fikcionaliziranog pripovjedača, „temelj je oblikovanje svake samosvijesti i samoidentiteta“ (Kos Lajtman 2011: 19); riječ je o refleksiji o samom sebi, prostoru i vremenu utkanima u autorovu osobnost, ovjerenu autobiografskim podacima. Prizivanje uspomena što ih sa sobom donosi školska zgrada postaje utočište autorova sanjarenja ali i poetski znak prolaznosti usprkos želji za trajanjem, postojanošću i zavičajnoj sigurnosti.

„Malo pitomo selo Rastoka, sjeverozapadno od Smiljana, dobilo je školu točno uoči onog drugog rata. Lipa škola nema što. Sedamdeset što veći što manji učenika jedva je dočekalo njeno otvaranje. Seljaci bi se skupili prilikom 'vatanja' i 'raspusta' da čuju zajedničku molitvu. Još više su uživali kad je prva učiteljica uz pomoć đaka i njihovi roditelji uredila školski vrt. Bilo je tu grava, luka, merlina, peršina, kapule, gradskog cvića... Milina Božja! Danas nema ni đaka ni seljaka. Zgrada propada počev od krova do prozora. Na vratima se ugnjizdije poskok. Stoga predlažem da se škola pritvori u etnomuzej. Da nam se trag ne utre!“ (Rupčić 2000: 119).

Rupčićeve književne kritike – afirmativno predstavljanje zavičaja

U književnim kritikama, objavljenima najvećim dijelom u mozaičnim knjigama eseja, književnih i likovnih kritika, kroničarskih i dnevničko-memoarskih zapisa, prikaza, osvrti i crtica – *U ozračju Velebita* (1994., 1995.) i *Velebitski obzori* (1998.), zaokupljen književnicima zavičajne provenijencije, tragom dominantne impresionističke kritike, autor svoj kritičarski izraz usmjerava afirmaciji zavičajnih umjetnika otkrivajući u njima obećavajuće potencijale i izvan zavičajnih okvira. U knjizi analizira i vrednuje književna djela Flore Došen, Jure Karakaša, Mile Budaka, Pere Budaka, Nevena Čačića, Ranka Šimića, Marijane Jurkić Rukavine, Milana Krmpotića, Mile Butkovića, Zdravka Pucaka, Marije Seke Milinković, Davora Prpića i dr., ali i djela ličkih likovnih umjetnika primjenjujući „sinestezijski pristup likovnim predlošcima“ (Rosandić 1995: 250), u interpretaciji afirmiranih zavičajnih likovnih umjetnika (Stipe Golac, Karlo Posavec, Luka Rupčić), ali i onih čija je umjetnička vokacija tada započinjala. Osobna zapažanja demografske, gospodarske, kulturne i obrazovne slike Like i u crtičarskim zapisima, kao i u humoreskama, stavljena u procijep između stvarnosti i očekivanja, potvrđuju ambivalentnost autorove poetike, sublimirane u pretapanju predodžbe, slike, imaginacije Like određene utopijskim viđenjem zavičaja i stvarnošću koja joj izmiče. Autorove opservacije zavičaja, u prijeratnim, ratnim, prognaničkim i poslijeratnim vremenima, u znaku su njegove iznimne privrženosti, odanosti, ljubavi prema rodnom kraju, povijesti, ljudima i krajoliku. Novinski članci koje je Rupčić objavljivao u *Ličkim novinama*, *Ličkom vjesniku* i *Vili Velebita* svjedoče o njegovoj književnoj i društvenoj angažiranosti, o njegovoj književno-kritičkoj poetici, ali i o stvaralaštvu i recepciji umjetnosti u Gospiću tijekom predmetnoga razdoblja i kao takvi oni su važan prilog ličkoj zavičajnoj kulturnoj povijesti. U *Školskim novinama*, tjedniku za odgoj i obrazovanje, u rubrikama *Suradnici javljaju* i *Književnost* (knjige i časopisi), objavljivao je priloge iz gospićkoga i ličkog prosvjetnoga i kulturnog života od 1982. do 2007. godine. Pišući prikaze života i djela ličkih književnika, umjetnika i znanstvenika (Julije Derossi, Jure Karakaš, Marijana Rukavina Jerkić, Marija Vukić Perković, Milan Krmpotić, Stipe Golac, Ive Uremović, Vesna Grahovac-Pražić, Valter Krajcar, Jasminka Brala-Mudrovčić, Anela Nikčević-Milković, Josip Starčević i dr.), nekrologe posvećene ličkim kulturnim djelatnicima (Mirko Stilinović, Ranko Stjepan Šimić, Marija Magdalena Brkljačić, Nevenka Krmpotić, Nikola Dimić, Drago Bišćan, Vladimir Jurčenko,

Tomislav Tomljenović, Mate Čanić, Ante Starčević i dr.), kronike županijskih natjecanja iz hrvatskog jezika, Tadijinih dana, zanimljivih prosvjetnih i kulturnih događanja u i o Lici te prigodne tekstove vezane uz umirovljenja (Anka Pećina, Milica Zdunić, Dragutin Pećina, Slavko Basta, Juraj Brala i dr.) prosvjetnih djelatnika vezanih životom ili službom uz Liku, Rupčiću je očito prvenstvena briga, kako je to za Karakaša napisao u osvrtu na njegovu zbirku književnih kritika, ocjena i eseja, „afirmacija Like i Ličana na kulturnom planu, a posebice literarnom“ (Rupčić 1998: 57).

Zaključno – poetiziranje zavičaja

Poetski, pjesnički i prozni, esejistički i književnokritički, kao i kroničarski opus Grge Rupčića u znaku je kulturnog, povijesnog, prosvjetnog i književnog imaginarija zavičajnog prostora, a njegova topoanaliza, u sveukupnoj semantičkoj polifoniji, u znaku poetiziranja zavičaja. Poetika sjećanja, prolaznosti, romantičarska melankolija lirskog subjekta nad stvarnošću, refleksivnost i samorefleksivnost podjednako je intenzivno ugrađena i u ruralni kao i u urbani Rupčićev pjesnički opus. Semantička slojevitost Rupčićeve poezije, markirana zavičajnim prostorom, ljudima, poviješću i prosvjetnim pozivom, oblikovana standardnim jezikom, određena je snažnim autobiografizmom. Prisutnost ličkog prototeksta u Rupčićevu se književnom opusu manifestira višestruko (od ličke flore i faune, preko predmetnog svijeta urbanih i ruralnih mikrotoposa, ljudi, do širokog spektra kulturnog i povijesnog imaginarija) figurirajući od denotativnog do izrazito konotativnog značenja. Usmjeren na potrebu uspostave ravnoteže između sadašnjosti i prošlosti, osviješten o bespovratno nestalim vremenima, ljudima i običajima, Grga Rupčić svojim književnim i kritičarskim opusom s nostalgijom promiče kulturu sjećanja. Pripovijedanje o vlastitom životu kroz formu fikcionaliziranog pripovjedača u dijelu njegova proznog, kritičarsko-humorističnog opusa, jednako tako donosi refleksiju o prostoru, vremenu i ljudima, a zavičajni jezik ličke ikavske štokavice kojim se služi pripadajući fikcionalizirani pripovjedač dodatno potvrđuje njegovu sraslost sa zavičajnim imaginarijem. Zavičajni kulturirani lirski subjekt, istovjetan autorskom, obilježenom nostalgijom, uspomenama i sjećanjima, u cjelovitom je svom bogatom opusu upisao u voljeni prostor ljudsku vrijednost pretačući njegovu stvarnosnu u poetsko-mitsku dimenziju, ostavljajući neizbrisiv trag u književnom, kulturnom, a nadasve humanom životu Like i Gospića.

Izvori

- HR-DAGS-117. Gimnazija Nikola Tesla, Gospić, Glavna knjiga 1952. – 1953., br. 34; 1953. – 1954., br. 35.
- MATAIJA, IVICA (2022): *U ozračju Velebita, Sjećanju na prof. Grgu Rupčića, povodom devedesete obljetnice njegova rođenja*, Državni arhiv u Gospiću, izložba
- RUPČIĆ, GRGA (1986). *Zvijezde na krovu*, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (1986). *Tesli i zavičaju*, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (1995). *U ozračju Velebita*, eseji, ocjene, osvrti, sjećanja, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (1995). *U ozračju Velebita*, eseji, ocjene, osvrti, sjećanja, 2. dopunjeno izdanje, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (1996). *Hrvatska jest*, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (1997). *Josina u Domovinskom ratu*, Senjsko književno ognjište, Senj
- RUPČIĆ, GRGA (1998). *Velebitski obzori*, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (2000). *Gargaše*, kolumne Večernjeg lista, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (2005). *Lički divani, proza u bervenekama*, Lika@press, Gospić
- RUPČIĆ, GRGA (2006). *Nikola Tesla, nenadmašni vizionar iz Smiljana*, Lik@press, Gospić
- *Polet*, časopis za književnost, kulturu i školska pitanja (od šk. god. 1952./53. do šk. god. 1970./71.), list gimnazije „Nikola Tesla“ u Gospiću.

Literatura

- BASIĆ-UREMOVIĆ, MARIJA 2009. Grga Rupčić – pjesnik Gospića i Like, oduvijek i zauvijek. *Lička revija, časopis ogranka Matice hrvatske Gospić*, 8, Gospić, 52-57.
- BEŽEN, ANTE. 2002. Profesor pjesnik. *Vila Velebita, časopis za Liku i velebitsko primorje*, 7(99), 56.
- BEŽEN, ANTE. 2005. Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju. *Školski vjesnik*, god. 54, br. 3-4, Split, 183-195.
- BEŽEN, ANTE. 2013. Gospić u hrvatskom pjesništvu. // *Gospić, grad, ljudi, identitet*. / Holjevac, Željko (ur.). Zagreb – Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Gospić, 479-520.
- GRAHOVAC-PRAŽIĆ, VESNA; VRCIĆ-MATAIJA, SANJA. 2012. *Tragom ličke zavičajnosti*. Državni arhiv u Gospiću.
- KARAKAŠ, JURE. 2005. Budno oko kroničara. *Školske novine*, 3-4, Zagreb, 11.
- KARAKAŠ, JURE (prir.). 2008. *Grga Rupčić, Blistaju dačke oči*. Gospić.
- KARAKAŠ, JURE. 2017. Grga Rupčić! // *Leksikon Ličana*. / Mataija Ivica (ur.). Državni arhiv u Gospiću, Gospić, 258-260.

- MATAIJA, IVICA; VRCIĆ-MATAIJA, SANJA. 2021. Lička kulturna i književna 1968. // *Zbornik radova Riječki filološki dani 12.* / Durić, D.; Morić Mohorovičić, B; Palašić, N. (ur.). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 369-383.
- ROSANDIĆ, DRAGUTIN. 1995. Zavičaj u duhovnom ozračju, u: Grga Rupčić, *U ozračju Velebita*. Gospić, 249-252.
- ROSANDIĆ, DRAGUTIN. 1996. Jest! Hrvatska jest! Hrvatska će biti!, u: Grga Rupčić, *Hrvatska jest*. Gospić, 75-78.
- ROSANDIĆ, DRAGUTIN. 2008. Učitelj i književnik, u: Grga Rupčić, *Blistaju đачke oči*. Gospić, 5-7.
- RUPČIĆ, GRGA. 1995. Pogovor, u: Grga Rupčić, *U ozračju Velebita*. Gospić, 246-248.
- RUPČIĆ, GRGA. 2000. Predgovor, u: Grga Rupčić, *Gargaše*, kolumne Večernjeg lista. Gospić, 3-4.
- RUPČIĆ, GRGA. 2002. Moj lički život. *Vila Velebita, časopis za Liku i velebitsko primorje*, 7(99), 54-55.
- RUPČIĆ, GRGA. 2005. Predgovor, u: Grga Rupčić, *Lički divani, proza u bervenekama*. Lika@press, Gospić, 5-6.
- RUPČIĆ, GRGA. 2008. Autobiografski zapisi/Moj lički život, u: Grga Rupčić, *Blistaju đачke oči*. Gospić, 309-319.
- VALENTIĆ, ŽELJKO. 1995. Ljubav prema Lici, u: Grga Rupčić, *U ozračju Velebita*. Gospić, 253-254.
- VRCIĆ-MATAIJA, SANJA; MATAIJA, IVICA. 2022. Grga Rupčić – svome zavičaju. // *U ozračju Velebita, Sjećanju na prof. Grgu Rupčića, povodom devedesete obljetnice njegova rođenja*, katalog izložbe, Državni arhiv u Gospiću.
- WELLE, VJEKOSLAV. 2006. Nezaobilazna knjiga. *Školske novine*, 40, 11.

Grga Rupčić's Native Poetics

Abstract

The work establishes the native poetics of one of the most famous contemporary poets from Gospić – Grga Rupčić. In addition to the biographical and autobiographical context of the Lika – Rastoka area, the life and work of Grga Rupčić is approached in an overview and analytical manner, taking into account the diversity of the author's literary (poetry and prose) and non-fiction oeuvre. The stylistic analysis of Rupčić's poetry, characterized by an emotional and reflective lyrical sensibility, is a sign of an educational call, native landscape, and people. The author's prose literary-publicistic oeuvre, in which he talks about Lika's social and cultural reality, has a chronicle character and a satirical-humorous intonation. The author's literary and critical work is aimed at writers of native land. Grga Rupčić's poetic, poetical and prose, essayistic and literary criticism, as well as chronicle work is a sign of the cultural, historical, educational and literary imaginary of his native area, and his topoanalysis is a sign of poeticizing the native land. The native cultured lyrical subject, identical to the author, marked by nostalgia, memories and recollections, in his entire rich oeuvre inscribed human value in the beloved space, translating its reality into a poetic-mythical dimension, leaving an indelible mark in the literary and cultural life of Lika and Gospić.

Key words: Grga Rupčić, poetry, poetics of the native land, Lika